

ทัศนะ

พุทธศาสนาเป็นการบำบัดทางจิต หรือไม่

ดานีโล อี ปอนเซ

บันทึกของบรรณาธิการ

บทความนี้แปลมาจากต้นฉบับภาษาอังกฤษชื่อ Is Buddhism Psychotherapy? เขียนโดย Danilo E. Ponce เป็นบทความเสนอในการสัมมนา Seventh International Seminar on Buddhism and Leadership for Peace จัดที่ Honolulu, Hawaii ระหว่างวันที่ ๓-๘ มิถุนายน ๒๕๓๘ การแปลเป็นไทยครั้งนี้ได้รับคำอนุญาตอย่างเป็นทางการจากผู้เขียนแล้ว โดยมีบรรณาธิการทำหน้าที่เป็นผู้แปล

เมื่อคนเราประสบความสูญเสียทางจิตใจ
จิตใจของพวกเขาถูกกดตันบีบเค้นเป็นปม
เขม็งแน่น พวกเขาจะกดตันและบีบเค้น
ร่างกายของตนอย่างรุนแรงเพื่อปลดปล่อย
จิตใจที่ถูกกดตันนั้น

วิลเลียม อีลเลียต (๑๙๙๔)

ใจความสำคัญของบทความ

ในตะวันตก การบำบัดทางจิตเป็นปฏิบัติการทางจิตและสังคมเฉพาะทางอย่างหนึ่ง โดยมีนักวิชาชีพสายนี้เป็นผู้ปฏิบัติต่อคนไข้หรือลูกค้า ปฏิบัติการดังกล่าวนี้มุ่งไปที่การช่วยให้

คนใช้พ้นจากความเจ็บปวดทางจิต ซึ่งความเจ็บปวดดังกล่าวนี้จะเรียกชื่ออย่างไรก็ตามแต่ (ชื่อที่ใช้เรียกความเจ็บปวดทางจิตที่ว่านี้ก็เช่นความไร้ระเบียบทางจิตการทำงานที่ผิดปกติของจิต ความเจ็บป่วยทางจิต ความขัดแย้งในจิตใจ วิกฤตการณ์ทางจิต และปัญหาทางจิต เป็นต้น) ส่วนพุทธศาสนาเป็นปฏิบัติการทางจิตวิญญาณของทางตะวันออกโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติการปฏิบัติดังกล่าวนี้มุ่งไปที่การหยั่งถึงความประจักษ์แจ้งอันเป็นประสบการณ์ทางจิตวิญญาณที่บรรลุโดยพระพุทธเจ้า นักจิตบำบัดในซีกโลกตะวันตกได้นับมาสนใจหลักคำสอนในทางพุทธศาสนามากขึ้นตามลำดับ และความสนใจดังกล่าวทำให้เกิดความคิดริเริ่มที่จะประยุกต์หลักคำสอนในพุทธศาสนามาใช้ในงานบำบัดทางจิต ประหนึ่งว่าพุทธศาสนานั้นเองเป็นการบำบัดทางจิตแนวทางใหม่ แม้จะโดยไม่ตั้งใจและไม่ได้เสนอออกมาตรงๆ อย่างนั้นก็ตาม และในส่วนของพุทธศาสนาเอง ปรากฏว่าครูสอนพุทธศาสนาจำนวนมาก (โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่เป็นชาวตะวันออก) พร้อมด้วยเหล่าสานุศิษย์ได้นับมาใช่วิธีการทางจิตบำบัดในการสอนพุทธศาสนามากขึ้น

บทความนี้จะแสดงให้เห็นว่า การใช้พุทธธรรมในฐานะที่เป็นการบำบัดทางจิตแบบหนึ่ง นั้นเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนและเป็นการใช้พุทธธรรมในทางที่คลาดเคลื่อน ไม่เพียงเท่านั้น บทความนี้จะแสดงให้เห็นต่อไปอีกว่า ความเข้าใจที่ผิดพลาดในระดับรากฐาน ดังกล่าวนี้อาจมีที่มาจากเรื่องอื้อฉาวและเรื่องน่าเศร้าใจจำนวนมากที่สั่นคลอนชุมชนพุทธ (รวมถึงหลักคำสอนทางจิตวิญญาณของตะวันออกอื่นๆ ด้วย) ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา เพื่อการนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอ 'แบบทางความคิด' ซึ่งจะช่วยให้เราแยกแยะและชี้ลงไปได้ว่าที่มาของความเข้าใจที่สับสนนั้นมาจากไหน และในท้ายที่สุด 'แบบ' ดังกล่าวนั้นผู้เขียนจะใช้เป็นแนวทางในการนำเสนอหาเส้นทางที่จะป้องกันไม่ให้เกิดเรื่องน่าเศร้าสะเทือนใจเช่นนั้นซ้ำอีกในอนาคตด้วย

จิตบำบัดแบบตะวันตกทุกประเภทต่างก็มีความเชื่อพื้นฐานและพันธกิจที่จะช่วยเหลือคนไข้ให้บรรเทาความเจ็บปวดและความทุกข์ทางจิต ความเชื่อพื้นฐานและพันธกิจที่ว่านี้จะเป็นสิ่งอธิบายว่าทำไมจึงต้องมีการบำบัดทางจิต เฉพาะในอเมริกา จิตบำบัดมีชื่อทางการค้าราวๆ ๔๐๘ ชื่อ (Karasu, T. et al., 1984) ทุกชื่อต่างก็อ้างว่าตนมีความสามารถที่จะบรรเทาความเจ็บป่วยทางจิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานจิตบำบัดเป็นธุรกิจที่มีกระแสเงินหมุนเวียนหลายล้านดอลลาร์ ธุรกิจเหล่านี้รวมกันอยู่ภายใต้งานบริการด้านสุขภาพและมนุษยชน เป็นธุรกิจที่ประกอบการโดยนักวิชาชีพที่ผ่านการศึกษามาก่อนแล้วเป็นอย่างดีในสาขาวิชานี้ และมีหนังสืออนุญาตให้ประกอบการได้อย่างเป็นทางการ (ชื่อของนักวิชาชีพเหล่านี้ที่เรียกกันก็เช่น นักจิตบำบัด นักจิตวิทยา ผู้ทำงานทางสังคม พยาบาล ผู้ประกอบวิชาชีพให้คำปรึกษา เป็นต้น) แต่ก็มีจำนวนไม่น้อยที่ประกอบการโดยไม่มีเอกสารรับรองว่าเป็นผู้ที่ผ่านการศึกษามาทางนี้ หรือดำเนินการโดยที่หน่วยงานของรัฐไม่ได้เข้ามาดูแลควบคุม จิตบำบัดเป็นวิทยาการที่เพิ่งพัฒนาขึ้นในประเทศตะวันตกในฐานะวิชาการที่มีระเบียบวิธีอย่างเป็นรูปแบบชัดเจน ผู้ทำงานในสายนี้ค่อนข้างเห็นตรงกันว่าจิตบำบัดทางจิตนี้เป็นศาสตร์ที่ถือกำเนิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้า

ของพรอยด์และขบวนการที่ศึกษาเรื่องจิตวิเคราะห์ตามแนวทางของพรอยด์ (ประมาณระหว่างช่วงปลายปี ค.ศ. ๑๘๐๐ ถึงต้นปี ค.ศ. ๑๙๐๐) ซึ่งมีจุดประสงค์คือการช่วยให้คนไข้พ้นจากความเจ็บป่วยทางจิตโดยผ่านกระบวนการทางจิตวิทยาและสังคม (วิธีการที่ว่่านี้ก็คือกระบวนการวิธีที่เรียกว่า การรักษาด้วยการพูดคุยสนทนากับคนไข้)

อีกด้านหนึ่ง พุทธศาสนานี้คือกระบวนการวิธีปฏิบัติทางจิตวิญญาณซึ่งถือกำเนิดขึ้นในโลกตะวันออก เป็นกระบวนการวิธีปฏิบัติที่มุ่งให้เกิดความรู้แจ้ง หรือการตื่นขึ้นจากความมืดมน อันเป็นประสบการณ์ทางจิตวิญญาณที่พระศาสดาของศาสนานี้ซึ่งได้แก่พระโคตมะพุทธะชาวอินเดีย (ประสูติ ๕๖๓ ปีก่อน ค.ศ. และปรินิพพานเมื่อ ๔๘๓ ปีก่อน ค.ศ.) ได้บรรลุถึง (หรือหากจะกล่าวให้ถูกต้องจริงๆ ตามหลักพุทธศาสนาก็ต้องกล่าวว่า เป็นภาวะที่ทรงประจักษ์แจ้ง เพราะตามหลักพุทธศาสนา ไม่มีสิ่งใดที่จะบรรลุ ไม่มีผู้บรรลุ ทั้งไม่มีประสบการณ์สำหรับให้เข้าถึงด้วย) พุทธธรรมเป็นสิ่งที่สมาชิกของชุมชนพุทธแต่ละคนยึดถือปฏิบัติ โดยอนุวัตรตามพระพุทธรูปวาทที่ประทานแก่ภิกษุสงฆ์ขณะจวนจะทรงปรินิพพานว่า 'เธอทั้งหลายจงอย่าประมาท จงมีตนเป็นที่พึ่ง อย่าได้ยึดถือสิ่งอื่นนอกจากตน อย่าได้แสวงหาสิ่งอื่นนอกจากตน เธอทั้งหลายจงมีธรรมเป็นที่พึ่งเกิด' (Ross, 1981)

การไม่แสวงหาที่พึ่งอื่นนอกจากตนนี้เป็นหลักที่ชาวพุทธประสงค์ใช้แม้แต่กับพระพุทธรเจ้า และพระธรรมของพระองค์(หมายถึงแม้แต่พระพุทธรเจ้าและพระธรรมก็ต้องถือเป็นสิ่งอื่นที่อยู่นอกเหนือจากตัวของเราด้วย-ผู้แปล) ตามที่กล่าวมานี้เราจะเห็นว่า พุทธศาสนาไม่ใช่ระบบที่สร้างขึ้นในเชิงธุรกิจซึ่งดำเนินการโดยบริษัทหรือกลุ่มบุคคลอันประกอบด้วย ผู้ได้รับการฝึกฝนมาในฐานะนักวิชาชีพที่ทำงานเพื่อบรรเทาความเจ็บปวดทุกข์ทรมานทางจิตของลูกค้า ลักษณะของพุทธศาสนาที่ไม่ใช่ธุรกิจนี้เป็นสิ่งที่พระพุทธรเจ้าทรงกำหนดไว้ในสมัยพุทธกาลและพระองค์เองก็ทรงยึดถือและปฏิบัติตามนั้น

จริงอยู่ที่ตามหลักพุทธศาสนา การสิ้นไปของทุกข์อาจก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่เป็นประโยชน์ แต่ผลข้างเคียงเหล่านี้ก็ไม่ใช่จุดประสงค์หลักของการปฏิบัติธรรมในพุทธศาสนา ยิ่งไปกว่านั้น พุทธศาสนาบางนิกายเช่นมหายานแบบตันตระกลับมองด้วยซ้ำไปว่า ทุกข์เป็นสิ่งที่เราควรพิจารณาในฐานะสิ่งที่จำเป็นต่อการบรรลุความประจักษ์แจ้ง ทุกข์ไม่ใช่ภาวะอันไม่น่าปรารถนาของชีวิตซึ่งเราควรพยายามหาทางขจัดทิ้ง (Bharati, 1975) ไม่เพียงแต่เท่านั้นหลักอุปายโกศลบางอย่างในพุทธศาสนาฝ่ายมหายานยังแนะเราเป็นนัยๆ ด้วยซ้ำไปว่า พระพุทธวจนะเกี่ยวกับทุกข์และการดับทุกข์ (ซึ่งในระดับผิวเผินเราอาจนึกได้ว่าเป็นสิ่งที่มาสำคัญของการทำให้พุทธศาสนาสับสนกับปฏิบัติการด้านจิตบำบัดในปัจจุบัน) ในระดับที่ลึกซึ้งลงไปเป็นเพียงกลวิธีอันชาญฉลาด (อุปายะ) ที่พระพุทธรองค์ทรงใช้สำหรับหลอกล่อให้ผู้ที่มีตนได้ตื่นตัวที่จะปฏิบัติธรรม ซึ่งคนเหล่านี้หากไม่ได้อุปายอันชาญฉลาดของพระพุทธรเจ้าก็จะปราศจากแรงกระตุ้นที่จะปฏิบัติพุทธธรรม พระพุทธรองค์ทรงกำหนดให้ความสิ้นทุกข์เป็นข้อหนึ่งของอริยสัจสี่ประการ การประกาศเช่นนี้ทำให้พระพุทธรองค์สามารถโน้มน้าวให้ผู้คนหันมาเอาจริงเอาจังกับการแสวงหาบางสิ่งบางอย่างที่จะมาช่วยปลดปล่อยพวกเขาออกจากความทุกข์ วิธีการดังกล่าวนี้อาจเปรียบได้กับการโฆษณาขายสินค้าในย่านการค้าเมดิสันที่พวกผู้ขายพยายามโน้มน้าวใจให้เราเชื่อว่าเรามีปัญหา และวิธีแก้ปัญหานั้นที่ว่่านี้ก็คือเราต้องซื้อสินค้าที่คนเหล่านี้เสนอขายแก่เรา ทั้งที่ในความเป็นจริงเราไม่ได้มีปัญหาตามที่ว่่านั้นเลย

สิ่งที่ผู้เขียนกำลังพยายามทำอยู่เวลานี้คือการแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างพุทธศาสนากับจิตบำบัด โดยที่ความแตกต่างนี้ผู้เขียนจะใช้เป็นพื้นฐานของข้อเสนอนี้ซึ่งมีใจความสำคัญว่า การนำเอาพุทธศาสนาไปปรับใช้กับจิตบำบัดและใช้พุทธศาสนาอย่างไม่ถูกต้องในบริบทของจิตบำบัด (แม้จะโดยไม่ตั้งใจก็ตาม)

โดยสมาชิกของสังคัมพุทธ (ซึ่งมีชื่อเรียกหลายอย่างเช่น นักศึกษาพุทธศาสนา สานุศิษย์ หรือผู้ปฏิบัติธรรมที่เป็นฆราวาส เป็นต้น). กิติ โดยผู้นำของชุมชนพุทธ (ซึ่งเรียกกันว่าครูหรือโรชีบัง อาจารย์หรือเซ็นเซบัง) กิติ เป็น การกระทำที่ต้องรับผิดชอบต่อเรื่องอื้อฉาวอันนำมาซึ่งผลที่น่าเศร้าสลดใจแก่ชุมชนพุทธหลายต่อหลายแห่ง จากที่กล่าวมา คำถามที่ถามไว้ในชื่อของบทความนี้ที่ว่า 'พุทธศาสนาเป็นการบำบัดทางจิตหรือไม่' คำตอบคือ 'ไม่'

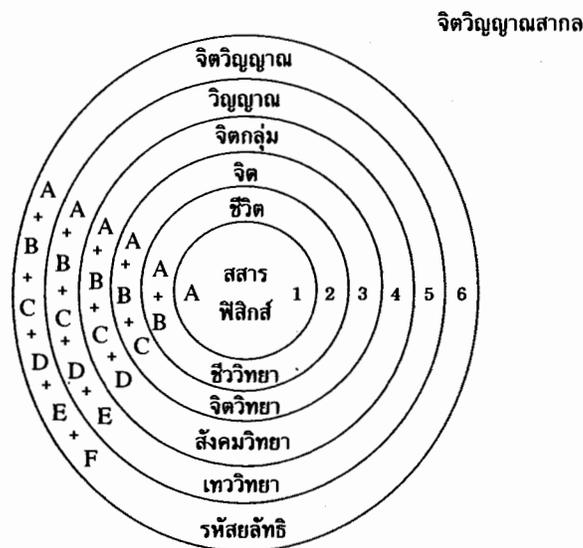
ไม่เพียงเท่านั้น สิ่งที่เราต้องย้ำไว้เสียแต่ตอนต้นนี้ก็คือ การที่ผู้เขียนไม่ยอมรับว่าพุทธศาสนาเป็นจิตบำบัด ประเภทหนึ่งนั้นผู้เขียนมีเหตุผลสำคัญคือ พุทธศาสนากับจิตบำบัดมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความจริงคนละระดับ การไม่ยอมรับความแตกต่างอันจรรจนีจะสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวง

ที่มาของความสับสนและความขัดแย้ง

ผู้เขียนขอใช้ประสบการณ์ที่เกิดในอเมริกาเป็นตัวอย่างในการนำเสนอแนวคิดที่จะกล่าวต่อไปนี้ ความสับสน และขัดแย้งซึ่งกีดขวางทำให้การนำพุทธศาสนาจากโลกตะวันออกมาปลูกถ่ายให้เติบโตในโลกตะวันตกมีปัญหานั้น มีสาเหตุหลายประการ ปัญหาเหล่านี้บางอย่างเห็นได้ค่อนข้างง่ายก็คืออะไร (เช่นปัญหาด้านภาษาและการแปลคำสอนของพุทธศาสนาเป็นภาษาตะวันตก ปัญหาด้านบุคลิกภาพของผู้นำพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่ เป็นต้น) แต่บางปัญหาค่อนข้างเป็นเรื่องละเอียดอ่อนไม่อาจมองเห็นง่าย ๆ (เช่นปัญหาการให้บริการพุทธศาสนาในเชิงธุรกิจที่ไม่ค่อยมีการหยิบยกมาเป็นประเด็นในการวิพากษ์วิจารณ์เท่าใดนัก และนานเข้าเรื่องทำนองนี้ก็สะสมกลายเป็นปัญหาไป) ปัญหาเหล่านี้โดยตัวมันเองอาจค่อย ๆ คลี่คลายลงได้ จะอย่างไรก็ตาม ปัญหาตามที่กล่าวมานี้เมื่อประมวลกันเข้าก็ก่อให้เกิดวิกฤตการณ์อันเป็นความอื้อฉาวที่สั่นคลอนชุมชนพุทธในอเมริกาซึ่งเป็นชุมชนที่กำลังเติบโตขึ้น กรณีอื้อฉาวที่กล่าวนี้มีทั้งที่เป็นกรกล่าวหาว่าผู้นำชุมชนพุทธใช้อำนาจล่วงเกินผู้อื่น และที่ใช้กำลัง หน่วงเหนี่ยวผู้อื่นให้สูญเสียอิสรภาพ (รายละเอียดของกรกล่าวหาเหล่านี้ก็เช่น การที่ผู้นำชุมชนพุทธใช้อำนาจ เงินและวัตถุล่วงเกินผู้อื่น การที่ผู้นำชาวพุทธเอาเปรียบทางเพศต่อสานุศิษย์ การที่ผู้นำชาวพุทธล่วงเกิน ทางกาย และความรู้สึกรู้สึกต่อผู้อื่น เป็นต้น ผู้สนใจข้อมูลที่สรุปเรื่องอื้อฉาวเหล่านี้ไว้อย่างดี โปรดดู Butler, 1990) เรื่องน่าเศร้าเหล่านี้ได้ทำลายชุมชนพุทธลงอย่างย่อยยับ บางชุมชนแม้จะดูเหมือนว่าจะยังไม่ตายหลังจาก ผ่านการซื้อคอกอย่างรุนแรง แต่ก็เริ่มจะรับรู้ประสบการณ์หลังการซื้อคอกอันได้แก่สภาวะที่เรียกกันในทางจิตบำบัดว่า อาการกดดันหลังความเจ็บปวด โดยที่การรับรู้นี้เป็นไปทั้งในระดับบุคคลและสังคัม

ความสับสนและความขัดแย้งที่บทความนี้ต้องการศึกษามีสาเหตุหลัก ๆ อยู่สองประการ ประการแรกคือ ประเด็นการข้ามวัฒนธรรมในกิจกรรมการปลูกถ่ายพุทธศาสนาซึ่งเป็นปฏิบัติการด้านจิตวิญญาณจากวัฒนธรรม หนึ่ง (ญี่ปุ่น เกาหลี จีน ไทย มาเลเซีย ทิเบต เป็นต้น) มายังอีกวัฒนธรรมหนึ่ง (อเมริกา) ประการที่สอง ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่บทความนี้ต้องการศึกษาเป็นพิเศษคือ ความเข้าใจผิดโดยผู้นำและสมาชิกของทั้งฝ่ายพุทธ ศาสนาและฝ่ายที่ทำงานจิตบำบัดซึ่งเห็นว่าระบบที่แตกต่างกันในระดับรากฐานอย่างสิ้นเชิงสองระบบนี้ไม่ได้ แตกต่างกัน ปัญหาการข้ามวัฒนธรรมอยู่นอกเหนือขอบเขตของบทความนี้ ปัญหาดังกล่าวนี้ผู้เขียนขอระบุไว้ ณ ที่นี้เพียงเพื่อจะชี้ให้เห็นว่า การข้ามวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญ แต่ไม่ผู้มีคนนำมาอภิปรายถกเถียงกันอย่างจริงจัง เรื่องการข้ามวัฒนธรรมนี้ผู้เขียนเคยได้หยิบยกมาพูดถึงในบทความที่เขียนถึงการนำพุทธศาสนานิกายเซนเข้าไป เผยแพร่ในดินแดนที่รับวัฒนธรรมคาทอลิกแบบสเปนเช่น ประเทศฟิลิปปินส์ เป็นต้น (Ponce, 1978)

ต่อไปนี้ผู้เขียนจะขอล่าวถึงประเด็นที่สองอันได้แก่ประเด็นความเข้าใจผิดที่ว่าพุทธศาสนากับจิตบำบัดไม่ต่างกันทั้งที่สองระบบความคิดนี้มีระดับขั้นของการปฏิบัติที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง แต่ก่อนที่ผู้เขียนจะนำเสนอความคิดต่อไป ผู้เขียนใคร่ขอแนะนำ *แบบทางความคิด* ที่ผู้เขียนจะใช้เป็นจุดอ้างอิงในการวิเคราะห์ปัญหาที่ยกมาตั้งเอาไว้ในตอนต้น แบบดังกล่าวนี้พัฒนาขึ้นมาโดย เคน วิลเบอร์ (Ken Wilber, 1984) โดยที่แบบดังกล่าวนี้ วิลเบอร์ประยุกต์มาจากสิ่งที่เรียกว่า *สายใยความสัมพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่ง* ซึ่งมีปรากฏอยู่ในเอกสารโบราณและมีผู้นำมากล่าวถึงจำนวนหนึ่ง แบบที่จะเสนอต่อไปนี้ผู้เขียนปรับปรุงขึ้นจากฉบับของวิลเบอร์

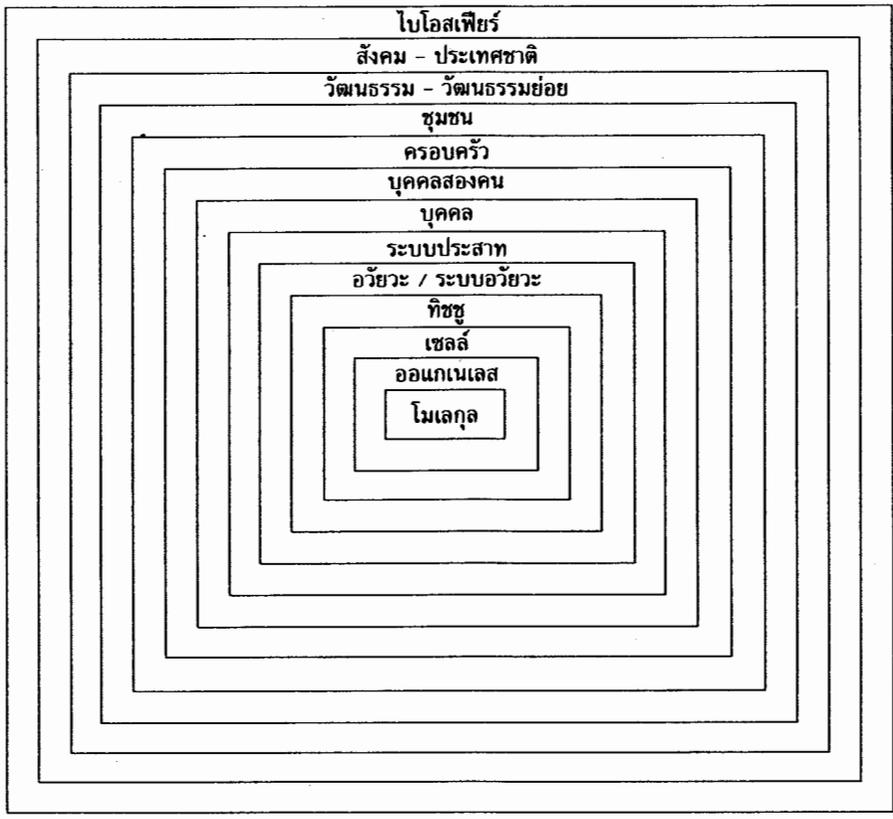

ภาพที่ 1 : ปรับปรุงจาก *สายใยความสัมพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่ง* ของวิลเบอร์ (1984)

ในแผนภาพข้างบนนี้ วงกลมแต่ละวงเป็นตัวแทน *สิ่งที่มีอยู่* หรือ *ความแท้จริง* ในระดับต่างๆ เช่นสสาร ชีวิต จิต เป็นต้น นอกจากนั้นวงกลมแต่ละวงจะใช้แทนระเบียบวิธีที่ใช้ศึกษาความแท้จริงในระดับนั้นๆ ด้วย (เช่นฟิสิกส์ ศึกษาสสาร ชีววิทยาศึกษาชีวิต จิตวิทยาศึกษาจิต เป็นต้น) ตัวอักษรด้านซ้ายมือของรูป (เช่น A, A+B, A+B+C เป็นต้น) หมายความว่า ความแท้จริงในขั้นแรกๆ จะถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความแท้จริงในระดับที่สูงขึ้นไป และเมื่อผนวกเข้าแล้ว ก็หลอมรวมเป็นความแท้จริงอย่างใหม่ที่ก้าวกระโดดออกมาพ้นจากความเป็นความแท้จริงอย่างเดิมนั้น กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ความแท้จริงในขั้นที่สูงขึ้นมาจะประกอบด้วยความแท้จริงในระดับที่ต่ำลงไป ในทางตรงกันข้าม เราจะไม่พบบางสิ่งที่เป็นคุณสมบัติพิเศษเฉพาะในความแท้จริงระดับสูงในความแท้จริงระดับต่ำลงไป ยกตัวอย่างเช่น ความแท้จริงระดับจิต (จิตวิทยา, A+B+C) จะครอบคลุมและรวมเอาความแท้จริงใน

ระดับชีวิต (ชีวิตวิทยา, A+B) และความแท้จริงระดับสสาร (ฟิสิกส์, A) เข้าเป็นส่วนประกอบของตน แต่เมื่อมองย้อนขึ้นไปข้างบน เราจะพบว่าความแท้จริงในระดับสสารจะไม่มีคุณสมบัติบางอย่างที่มีอยู่ในความแท้จริงระดับชีวิต ส่วนความแท้จริงระดับชีวิตก็จะมีคุณสมบัติบางอย่างที่มีอยู่ในความแท้จริงระดับจิต เป็นต้น ตัวเลขด้านขวามือของภาพใช้แทนระดับขั้นของความแท้จริงในแต่ละระดับ

เพื่อให้แผนภาพข้างต้นนี้ดูเป็นนามธรรมน้อยลง ผู้เขียนขอเสนอการประยุกต์แผนภาพดังกล่าวนี้เป็นทฤษฎีที่เรียกกันว่า *ทฤษฎีระบบทั่วไป* (von Bertalanffy, 1968) ในการเยียวยาทางจิตนั้น แนวคิดเชิงชีวิตวิทยา จิตวิทยา และสังคมวิทยา ได้รับการยอมรับค่อนข้างสูงในปัจจุบัน และวิธีการอันเป็นที่ยอมรับที่ว่านี่ก็ประยุกต์มาจากทฤษฎีระบบทั่วไปที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้

ภาพที่ 2 : ความต่อเนื่องของระบบธรรมชาติ (จาก : *The Clinical Application of the Biopsychosocial Model*. Engel, G. 1980)

เช่นเดียวกับในภาพแรก ความแท้จริงในระดับที่สูงขึ้นไปเช่นความแท้จริงระดับบุคคลจะรวมเอาความแท้จริงในระดับที่ต่ำลงมาคือความแท้จริงในระดับระบบประสาท อวัยวะ/ระบบอวัยวะ ทิชชู เซลล์ ออแกเนลลีส และโมเลกุล (ซึ่งอาจรวมมาถึงอนุภาคและอนุภาคย่อย) เข้าเป็นส่วนหนึ่งของตน ในทางตรงกันข้าม หากมองย้อนขึ้นไป ความแท้จริงในระดับที่ต่ำลงมาจะไม่ครอบคลุมความแท้จริงในระดับที่สูงขึ้นไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในแง่ตรรกะ เป็นไปไม่ได้ที่ความแท้จริงในระดับต่ำลงมาจะแปรสภาพเป็นความแท้จริงในระดับที่สูงขึ้นไป เซลล์ไม่สามารถกลายเป็นทิชชู เป็นต้น กล่าวโดยสรุปคือ ส่วนทั้งหมดยิ่งใหญ่กว่าส่วนย่อย

ในทางตรรกวิทยา หลักการตามที่กล่าวมานี้เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ (Whitehead, 1910) ได้เสนอไว้ในทฤษฎีที่เรียกว่า *ทฤษฎีประเภททางตรรกวิทยา* ของเขาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งทางตรรกะบางประการ ทฤษฎีดังกล่าวนี้บอกเราว่า ระหว่างประเภทกับสมาชิกที่สังกัดอยู่ในประเภทนั้น มีความไม่ต่อเนื่องทางตรรกะคั่นอยู่ กล่าวลงไปให้ชัดคือ ประเภทไม่สามารถเป็นสมาชิก เช่นเดียวกัน สมาชิกก็ไม่สามารถเป็นประเภท คำว่าไม่ขีดไฟไปถึงประเภทซึ่งเป็นนามธรรม คำนี้บังถึงไม่ขีดไฟทั้งหมดที่เราใช้จุดไฟ และประเภทของไม่ขีดไฟที่ว่านี้ก็เป็นคนละสิ่งกับไม่ขีดไฟแต่ละอันซึ่งเป็นสมาชิกของประเภทไม่ขีดไฟนั้น นักอรรถศาสตร์ทั่วๆ ไป (Korzybski, 1933) ก็คิดเช่นเดียวกันนี้ดังมีคำพูดที่รู้จักกันดีในกลุ่มคนเหล่านี้ว่า "แผนที่กับเส้นแบ่งอาณาเขตเป็นคนละสิ่ง"

กล่าวโดยสรุป แบบสายใยความสัมพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่งบอกเราว่า ปัญหา ความขัดแย้ง และความไม่ลงรอยเป็นต้นจะเกิดเมื่อ (๑) เราขาดความเข้าใจว่าความแท้จริงในระดับต่างๆ นั้นแตกต่างกัน (๒) เราใช้ความแท้จริงที่ผิดแยกกันนั้นแทนที่กันโดยที่ในความเป็นจริง ไม่อาจแทนที่กันได้ และ (๓) เราใช้ความแท้จริงในระดับที่ต่ำลงมาเพื่อตรวจสอบ วินิจฉัยความแท้จริงในระดับที่สูงขึ้นไปกว่านั้น ซึ่งเป็นการประยุกต์ที่ไม่ถูกต้อง

พุทธศาสนาไม่ใช่จิตบำบัด

หากพิจารณาตามแบบ *สายใยความสัมพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่ง* จิตบำบัดจัดอยู่ในความแท้จริงระดับ ๓ (จิตวิทยา/จิต) ความแท้จริงระดับนี้เป็นอาณาบริเวณของจิตและคุณสมบัติต่างๆ ของจิตเช่นความรู้สึก การรับรู้ ความหมายรู้ ความรู้ตัว จิตสำนึก ความหมายรู้สัญลักษณ์ ความทรงจำ ความเชื่อ ทศนคติ และอุปนิสัยใจคอ เป็นต้น ความแท้จริงในระดับที่สามนี้ประกอบด้วยคุณสมบัติบางประการที่ไม่มีในความแท้จริงระดับที่หนึ่ง (ฟิสิกส์/สสาร) และระดับที่สอง (ชีววิทยา/ชีวิต) คุณสมบัติดังกล่าวนี้คือจิตสำนึกหรือความสามารถที่จะรู้ตัว และขณะที่รู้ตัวอยู่นั้นก็รู้ว่าตัวกำลังรู้ตัว อาจกล่าวได้ว่าในความแท้จริงระดับที่สามนี้เท่านั้นที่ทิวภาพเช่นความสุข/ความเจ็บปวด ดี/ชั่ว ถูก/ผิด จริง/เท็จ ถูกต้อง/ไม่ถูกต้อง ครู/ศิษย์ บิดา/บุตร เป็นต้น แสดงตัวให้ปรากฏ ภาษาและกระบวนการเชิงสัญลักษณ์คือสื่อหลักในการสื่อสาร และทำความเข้าใจโลกแห่งการแบ่งแยกออกเป็นสองขั้วนี้ ความแท้จริงระดับที่สามนี้ยังทำให้เรารู้ถึงความเป็นสองระหว่างเวลาและอวกาศ (มนุษย์เท่านั้นที่สามารถไปสายในการนัด) นอกจากเวลาและอวกาศ ความแท้จริงระดับนี้ยังทำให้เราสามารถรับรู้ได้ถึงมาตรฐานและอุดมคติที่เป็นนามธรรมต่างๆ (เช่นปัญญา กรุณา เสรีภาพ ความสุขสงบ เป็นต้น) มาตรฐานและอุดมคติเหล่านี้เองที่สร้างระบบศีลธรรม จริยธรรม สุนทรียศาสตร์ และข้อตกลงต่างๆ ในเชิงจริยศาสตร์ที่มนุษย์สร้างขึ้น ทิวภาพที่กล่าวมานี้เองคือที่มาของปัญหา ความขัดแย้ง และความไม่ลงรอย หรือกล่าวอย่างสั้นๆ คือความทุกข์ทรมาน การแก้ไขปัญหาคือการบำบัดทางจิต ซึ่งก็เป็นวิทยาการที่อยู่ในความแท้จริงระดับสามเท่านั้นเอง ในความแท้จริงระดับที่หนึ่ง (ฟิสิกส์/สสาร) และระดับที่สอง (ชีววิทยา/ชีวิต) เราจะไม่พบปรากฏการณ์ตามที่

กล่าวมานี้ นั่นคือจะไม่มีภูเขาที่จริง/ภูเขาที่เท็จ ไม่มีอะมีบาที่สุภาพอ่อนน้อม/อะมีบาที่ก้าวร้าวหยาบคาย อนึ่ง ความแท้จริงระดับที่หนึ่งกับระดับที่สองก็แยกขาดจากกัน เมื่อเราเตะแมวที่ตายแล้วให้กระเด็นออกไป เราสามารถคำนวณหาอัตราความโค้งของเส้นทางที่ขากแมวนั้นพุ่งไปและจุดที่คาดว่าจะตก แต่เราไม่สามารถคำนวณเช่นนั้นได้กับแมวที่ยังเป็น ๆ อยู่

พูดให้ตรงประเด็นที่สุดก็คือ พุทธศาสนาเป็นกระบวนการวิธีปฏิบัติทางจิตวิญญาณซึ่งอยู่ในความแท้จริงระดับที่ ๖ ของแผนภูมิความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่ชื่อ *สายใยความสัมพันธ์ที่ยิ่งใหญ่ของสรรพสิ่ง* ความแท้จริงในระดับนี้อยู่สูงกว่าความแท้จริงระดับสามที่กล่าวมาแล้วถึงสามชั้น ความแท้จริงระดับหกนี้ (รหัสยลัทธิ/จิตวิญญาณ) ไม่อาจใช้ความแท้จริงในระดับหนึ่งถึงห้ามาอธิบายหรือประยุกต์ เพราะความแท้จริงระดับหกนี้อยู่พ้นความแท้จริงในระดับหนึ่งถึงห้า กฎเกณฑ์ บทบาท ความสัมพันธ์ และความจริงซึ่งถูกต้องและใช้การได้กับความแท้จริงระดับหนึ่งถึงห้าไม่อาจใช้ได้กับความแท้จริงระดับหก เพราะฉะนั้นการประยุกต์ใช้สิ่งเหล่านี้กับความแท้จริงระดับหกจึงเป็นการประยุกต์ที่ไม่ถูกต้อง

สิ่งที่แสดงมานี้มีความหมายสำคัญเมื่อเราอภิปรายกันถึงการแปลความหมายที่ผิดพลาดว่าพุทธศาสนาเป็นระเบียบการบำบัดทางจิตสกุลหนึ่ง ความแท้จริงในระดับที่หกนี้อาจทำความเข้าใจได้ดีขึ้นด้วยการพิจารณาเทียบเคียงกับภาพ *การค้นหาวัว* ซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในวรรณกรรมพุทธศาสนานิกายเซน ภาพชุดนี้ได้แสดงขั้นตอนต่างๆ ของการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ (Johnson, 1982) เป็นที่น่าสังเกตว่าในความแท้จริงระดับนี้ จะไม่มีปัญหาที่ต้องสะสาง หรือทวิภาพเกี่ยวกับศีลธรรม/จริยธรรม อีกต่อไป นั่นคือทวิภาพจะไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิงในความแท้จริงระดับหกนี้ (ไม่ใช่ไม่มีความหมายในแง่ที่ว่าทวิภาพนี้ถูกรวบ หรือถูกแก้ไข แต่ไม่มีความหมายในแง่ที่ว่า เหมือนกับการที่ฝันร้ายหายไปเมื่อคนที่ฝันร้ายนั้นตื่นขึ้น หรือเหมือนกับงูอันเป็นที่มาของความหวาดกลัวอย่างรุนแรงได้หายไปเมื่อคนที่หวาดกลัวนั้นประจักษ์แจ้งว่าแท้แล้วสิ่งที่เห็นเป็นงูนั้นคือเชือก) การพยายามประยุกต์ความแท้จริงระดับสาม (จิตวิทยา/จิต) และระดับสี่ (สังคมวิทยา/จิตกลุ่ม) เข้ากับความแท้จริงในระดับหกจะไร้ประโยชน์อย่างสิ้นเชิง โดเงิน เซน อาจารย์เซนสำนักโซโตะเมื่อจะอธิบายประสบการณ์การรู้แจ้งของท่านก็ได้กล่าวเอาไว้ว่า ความรู้แจ้งนั้นคือการปล่อยวางกายและจิต (Suzuki, 1980)

คุณสมบัติต่างๆ ของความแท้จริงระดับหก (ที่จริงความแท้จริงระดับนี้ คำว่าคุณสมบัติไม่อาจใช้ได้ เพราะคำว่าคุณสมบัติเป็นการใช้ภาษาบรรยายการแยกสิ่งที่ไม่สามารถแยกได้ เช่น แยกเนื้อสารออกจากคุณสมบัติที่อาศัยอยู่กับเนื้อสารนั้น) ซึ่งมีลักษณะเป็นการปฏิบัติทางจิตวิญญาณของโลกตะวันออก อาจช่วยอธิบายได้ว่าเหตุใดการปฏิบัติทางจิตวิญญาณแบบตะวันออกจึงไม่มีระบบสำหรับอธิบายโลกทัศน์ที่สำคัญ ๒ อย่างของโลกตะวันตก กล่าวคือ จิตบำบัด (ซึ่งเชื่อว่ามีทวิภาพระหว่าง ภาวะปกติ/ภาวะผิดปกติ สุขภาพ/ความเจ็บป่วย ระเบียบ/ความไร้ระเบียบ) กับจิตวิทยาพัฒนาการ (ซึ่งเชื่อว่าการพัฒนาทางจิตของมนุษย์ดำเนินไปอย่างเป็นขั้นตอน) ความแตกต่างนี้ไม่มีใครพูดถึง และแม้จะมีพูดถึงบ้างก็มักไม่เป็นที่ยอมรับ นักศึกษา/สาวกที่เป็นชาวตะวันตกที่ศึกษาการปฏิบัติทางจิตวิญญาณโดยมีครู/อาจารย์ชาวตะวันออกเป็นผู้สอนมักรู้สึกงุนงงใจถูกรบกวน เพราะคนตะวันตกเหล่านี้มักใช้เกณฑ์ทางตะวันตกเช่นระเบียบ มาตรฐาน หลักเกณฑ์ ไม้วัด เป็นต้นเข้าจับสิ่งต่างๆ และคนเหล่านี้เมื่อประสบปัญหาในความแท้จริงระดับสามหรือสี่ ก็มักไปหาคำตอบในระดับศีลธรรมหรือจริยธรรม และสิ่งที่กล่าวมานี้เองคือสาเหตุที่ทำให้มีการนำความแท้จริงระดับสามและสี่ไปปะปนกับระดับที่หก

เมื่อความแท้จริงระดับสามกับระดับหกกระทบกัน

ในการหันไปหาพุทธศาสนาซึ่งเป็นกระบวนการปฏิบัติทางจิตวิญญาณ นักศึกษาชาวอเมริกันจำนวนมากหันไปหาพุทธศาสนาด้วยสาเหตุจากความเจ็บปวดทางจิตวิทยาหรือสังคมวิทยา (ซึ่งอยู่ในความแท้จริงระดับสามและสี่) คนเหล่านี้เมื่อได้รับความเจ็บปวดก็พยายามแสวงหาคำตอบสำหรับมาเยียวยาอาการเจ็บป่วยนั้นจากวิถีทางแบบตะวันตก แต่หาเท่าไร พวกเขาก็ยังรู้สึกที่ไม่พบคำตอบที่น่าพอใจ ตัวอย่างของคำตอบแบบตะวันตกที่สนองตอบความเจ็บปวดที่กล่าวมาก็เช่น ยาเสพติด ความมั่งคั่งทางวัตถุ (เงิน ชื่อเสียง เช็กส์ อำนาจ) จิตบำบัด และศาสนาที่นับถือกันในโลกตะวันตกเช่นศาสนาฮิวและศาสนาคริสต์ เป็นต้น

ไม่ว่าคนเหล่านี้จะหันไปหาพุทธศาสนาด้วยเหตุผลใดก็ตามที่ แต่พวกเขาก็เป็นผู้สร้างเงื่อนไข ๓ ประการซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของความขัดแย้งและปัญหาดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เงื่อนไขที่ว่านั้นคือ (๑) ไม่เข้าใจความแตกต่างระหว่างความแท้จริงในระดับต่าง ๆ (๒) นำความแท้จริงในระดับหนึ่งไปปะปนกับความแท้จริงในอีกระดับหนึ่ง และ (๓) ใช้มาตรฐานในความแท้จริงระดับต่ำลงมา (เช่นระดับสามและสี่ซึ่งเป็นระดับจิตวิทยาและสังคมวิทยา) ไปวัดและวินิจฉัยความแท้จริงในระดับที่สูงขึ้นไปกว่านั้น (เช่นระดับหกซึ่งเป็นระดับของจิตวิญญาณ)

แม้แต่นักศึกษาที่พยายามศึกษาพุทธศาสนาอย่างผู้มีปัญญาเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่กระทบอารมณ์อย่างรุนแรงเช่นเรื่องเช็กส์ เงิน อำนาจ ความยุติธรรม เป็นต้น โดยที่เรื่องเหล่านี้ต้องการคำอธิบายและการชี้ทางออกในเชิงศีลธรรม จริยธรรม และสุนทรียศาสตร์ จากผู้นำที่สามารถข้ามพ้นกรอบจำกัดอันเป็นที่ยอมรับในสังคมเดิม กระนั้นก็ตาม คนเหล่านี้ก็อาจกลับไปหาการปฏิบัติในระดับจิตวิทยาและสังคมวิทยา หนอนผีเสื้อซึ่งไม่ได้กลายเป็นผีเสื้อ ไม่เพียงแต่ไม่มีทางเข้าใจพฤติกรรมของผีเสื้อ หากแต่ยังไม่สามารถแม้แต่จะจินตนาการถึงพฤติกรรมเหล่านั้นด้วย

ในส่วนของพุทธศาสนาเอง แม้ครูชาวพุทธที่ถือกันว่าเป็นผู้ประจักษ์แจ้งมากที่สุดก็อาจเข้าใจพุทธศาสนา สัมพันธ์กับความแท้จริงในระดับอื่น ๆ ไม่ว่าความผิดพลาดนั้นจะเกิดจากความไม่ตระหนักรู้ หรือเกิดจากการตั้งสมมติฐานที่ผิดพลาดโดยความเข้าใจว่าศิษย์สามารถปฏิบัติพุทธธรรมอันเป็นความแท้จริงระดับหกในขณะที่พวกเขาสามารถเพียงแค่ปฏิบัติในระดับสามเท่านั้น แต่ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ก็นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างครูกับศิษย์ พฤติกรรมที่เรียกกันว่า *ปัญญาที่ดูโง่เขลา* (Feuerstein, 1991) ซึ่งแสดงออกโดยครูชาวตะวันตก (หรือสานุศิษย์ชาวตะวันตกที่แวดล้อมครูเหล่านี้อยู่) อันเป็นกลวิธีที่ครูใช้เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้แจ้งตลอดจนพฤติกรรมที่พึงามในระดับสามและสี่ขึ้นภายในตัวศิษย์อาจจะเหมาะสมกับวัฒนธรรมหรือชุมชนที่เข้าใจกลวิธีดังกล่าวนั้นเป็นอย่างดี แต่อาจไม่เหมาะสมกับสังคมที่ต่างไปจากนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมที่จำกัดตัวเองอยู่ในความแท้จริงระดับสามและสี่อย่างสังคมอเมริกัน อาจารย์เซนชาวตะวันตกท่านหนึ่งชื่อริชาร์ด บาเกอร์ โรชิ เคยกล่าวเอาไว้ว่า 'คนจำนวนมากพยายามมองว่าพุทธศาสนาเป็นจิตวิทยารูปแบบหนึ่ง หรือไม่ก็พยายามอธิบายเนื้อหาของพุทธศาสนาในรูปของจิตวิทยา สิ่งที่ฉันพยายามชี้ให้เห็นอยู่เสมอก็คือ จิตวิทยานั้นเป็นคนละสิ่งกับพุทธศาสนา ในพุทธศาสนาไม่เคยมีสิ่งที่เรียกกันว่า *ไซคล์*' (Tricycle, 1994) และเมื่อท่านถูกถามว่าหากศิษย์คนใดคนหนึ่งประสบปัญหาทางจิตวิทยาและศิษย์คนนั้นมาหาเพื่อให้ท่านช่วยเหลือ ท่านจะทำอย่างไร คำตอบของท่านอาจารย์บาเกอร์คือ 'ฉันจะส่งเขาไปหาจิตแพทย์'

แล้วเราจะไปทางไหนกัน

ท่านปัทมสมภพพระชาวทิเบตที่มีชื่อเสียงเคยพยากรณ์อนาคตเอาไว้เมื่อหลายร้อยปีที่ผ่านมานี้ และคำพยากรณ์นั้นบัดนี้ดูเหมือนจะกำลังเกิดขึ้นกับพวกเรา (คำพยากรณ์นั้นมีว่า 'เมื่อวิหคที่ทำด้วยเหล็กบินขึ้นไปในท้องฟ้า เมื่อเหล่าอาชวาทะยานไปบนลูกล้อ ประชาชนชาวทิเบตจะถูกขัดให้กระจัดกระจายไปยังดินแดนต่างๆของโลกประหนึ่งฝูงมด ธรรมชาติจะเดินทางไปยังดินแดนของเหล่าคนแดง') (อ้างใน Fields, 1981) เวลานี้เราอาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาในอเมริกาและยุโรปได้หยั่งรากลงลึกพอสมควรแล้ว คำถามที่เราควรจะถามกันเกี่ยวกับอนาคตของพุทธศาสนาในดินแดนเหล่านี้คงไม่ต่างจากคำถามที่อริสตามเมวเซสไซร์ว่า 'ได้โปรดบอกฉันที่ว่าฉันควรจะจากที่นี่ไปที่ไหน' (Carroll, 1960) หลังจากที่ได้แสดงให้เห็นว่าในอดีตและปัจจุบันได้มีความเข้าใจที่สนับสนุนว่าพุทธศาสนาเป็นจิตบำบัดสกุลหนึ่งดังที่ได้แสดงมาทั้งหมดแล้วนั้น ผู้เขียนขอจบบทความนี้ด้วยข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

ประการแรก ผู้เขียนคิดว่า ผู้นำ ครู หรืออาจารย์ของชุมชนพุทธ ควรสอนให้ศิษย์หรือสาวกตระหนักว่าพุทธศาสนากับจิตบำบัดนั้นเป็นคนละสิ่งกัน และครูควรเน้นให้ศิษย์เห็นว่า ความแท้จริงในแต่ละระดับนั้นแยกขาดจากกัน และแต่ละระดับก็มีคุณสมบัติต่างๆ ผิดแผกกัน ในการเยียวยาทางการแพทย์นั้น มีหลักปฏิบัติอยู่อย่างหนึ่งที่กระทำกันก่อนการลงมือเยียวยารักษาคือ คนไข้จะต้องได้รับคำอธิบายถึงกระบวนการต่างๆ ในการเยียวยารักษามากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผู้เขียนคิดว่าระเบียบปฏิบัติทำนองนี้หากนำมาใช้กับการปฏิบัติพุทธธรรมอาจช่วยจัดหรืออย่างน้อยก็ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งที่อาจจะเกิดระหว่างครูกับศิษย์เนื่องจากความไม่รู้ ความเข้าใจผิด หรือความเข้าใจคลาดเคลื่อนที่มีมาตั้งแต่ต้น

ประการที่สอง ครูสอนพุทธศาสนาควรเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญจริงๆ ไม่เฉพาะแต่ในเรื่องการสอนหรือแนะนำศิษย์ในการปฏิบัติระดับหก (ระดับจิตวิญญาณ/รหัสลัทธิ) เท่านั้น แต่ควรเชี่ยวชาญในการเข้าใจพฤติกรรมในระดับความแท้จริงที่ต่ำลงมาด้วย และหากครูไม่ใช่ผู้ได้รับการฝึกฝนมาเพื่อให้สามารถรับมือได้กับปัญหาในระดับสามหรือสี่ สิ่งที่ครูควรตระหนักก็คือสิ่งที่อาจารย์บาเกอร์กล่าวเอาไว้ คือปล่อยให้ทำหน้าที่ของผู้ที่ได้รับการฝึกฝนมาในทางนั้น

ประการที่สาม ครูสอนพุทธศาสนาควรรับคำแนะนำอย่างสม่ำเสมอจากผู้เชี่ยวชาญในความแท้จริงระดับที่ต่ำลงมาเพื่อป้องกันให้เกิดการติดอยู่ในตาข่ายให้น้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ (การติดอยู่ในตาข่ายเป็นศัพท์เทคนิคในวงการจิตบำบัดหมายถึงการเข้าไปรวมอยู่ในปัญหาทางจิตวิทยาหรือทางสังคมของคนไข้โดยไม่รู้สึกรู้ตัว) ปรากฏการณ์ทางจิตบำบัดที่เรียกว่าการส่งผ่าน/การต่อต้านการส่งผ่าน (การระบายความรู้สึกหรือความคิดต่อเรื่องในอดีตให้จิตแพทย์รับรู้ ในกรณีที่เรากำลังพูดกันอยู่นี้ หมายถึงการระบายทุกขให้ครูสอนพุทธศาสนาฟัง) เป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังเพื่อหลีกเลี่ยงการตกลงไปในกับดัก โยคือมฤตเดชาผู้ก่อตั้งและผู้นำ Kripalu Yoga Fellowship ซึ่งเป็นชุมชนทางจิตวิญญาณแบบตะวันออกที่ใหญ่ที่สุดและมีคนรู้จักแพร่หลายมากที่สุดแห่งหนึ่งในอเมริกา (ก่อตั้งในปี ค.ศ. ๑๙๗๒ ประกอบด้วยสานุศิษย์ที่อยู่ประจำกว่า 300 ร้อยคน และสามารถให้บริการแก่คนภายนอก ปีละ ๑๕,๐๐๐ คน) อาจเป็นตัวอย่างสำหรับแสดงให้เห็นอันตรายของการไม่ตระหนักถึงภัยที่แฝงอยู่ในการส่งผ่านความรู้สึกจากศิษย์มายังครู โยคือมฤตเดชาขากล่าวว่า

เป็นเรื่องน่าเศร้าที่บางครั้งคำสอนของตะวันออกในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ที่สอนให้เรารัก เมตตาและเอื้อเฟื้อต่อกัน กลับก่อให้เกิดความผูกพันและการเก็บงำความรู้สึกผูกพันนั้นไว้โดยไม่รู้ตัว ศิษย์จำนวนมากส่งความรู้สึกมายังข้าพเจ้าในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นบิดาทางจิตวิญญาณ ข้าพเจ้าไม่เคยตระหนักถึงกระบวนการที่จิตบำบัดเรียกกันว่าการส่งผ่าน ความไม่ตระหนักนั้นทำให้ข้าพเจ้าไม่ได้พูดหลายสิ่งที่คุณพูดในเวลานั้น ข้าพเจ้าคิดว่าตัวเองรักศิษย์ และศิษย์ก็คิดว่าพวกเขารักข้าพเจ้าที่เป็นครู

(Cushman, A., 1994)

เป็นเรื่องโชคร้ายสักหน่อยที่ความตระหนักดังกล่าวนี้ว่าจะเกิดขึ้นในครูเดชาชาย ทุกอย่างก็หายไปเสียแล้วหลังจากที่พูดข้อความข้างต้นได้ไม่นาน ครูเดชาชายก็ตัดสินใจลาออกจากการเป็นประธาน Kripalu Yoga Fellowship ท่านครูยอมรับในที่สุดว่า ท่านมีความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่เหมาะสมกับศิษย์สตรี ๓ คน ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา (การกล่าวหาเกิดในปี ค.ศ. ๑๙๘๕) (Yoga Journal, 1995) การขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในวิชาการที่อยู่ในระดับความแท้จริงที่ต่ำลงมาไม่จำเป็นต้องแปลความหมายว่าเป็นการทำให้สถานภาพของครูผู้สอนความแท้จริงในระดับสูงเสียหายหรือตกต่ำแต่อย่างใด คนที่ฉลาดในทางคณิตศาสตร์อย่างไอน์สไตน์ก็ยังต้องจ้างนักบัญชีให้จัดการเรื่องการเสียภาษีให้

ประการสุดท้าย ศิษย์หรือผู้ให้บริการยังคงต้องรับผิดชอบอยู่ดีว่าตนเองไม่ถูกเอาเปรียบในการซื้อสินค้า ในหลาย ๆ กรณี ผู้ใหญ่ที่น่าจะรับผิดชอบตนเองได้แล้ว ก็ยังคงเป็นเหยื่อของผู้อื่น และมักจะปฏิเสธความรับผิดชอบต่อผลด้านลบที่เกิดขึ้น โดยการยกความรับผิดชอบทั้งหมดไปให้ครูของตน ที่กล่าวมานี้ผู้เขียนหมายเอาความแท้จริงในระดับสามหรือสี่ หากเป็นเรื่องของการปฏิบัติในระดับหก สิ่งที่ดีที่สุดก็คือการปฏิบัติตามพระพุทธรวณะที่ว่า 'ขอท่านทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่งเกิด'

เอกสารอ้างอิง

- Bharati A: *The Tantric Tradition*. New York, Samuel Weiser Inc., 1975.
- Butler K: *Encountering the Shadow in Buddhist America*. *Common Boundary* 3:14-22, May/June 1990.
- Carroll L: *The Annotated Alice*. New York, Clarkson N Potter Inc., 1960.
- Cushman A: *Shrinking the Guru*. *Yoga Journal* 119, November/December 1994.
- Elliott W: *Going East*. *The Quest* 7:20, Winter 1994.
- Engel G: *The Clinical Application of the Biopsychosocial Model*. *Am J Psychiatry* 137:535-544, 1980.
- Feuerstein G: *Holy Madness*. New York, Paragon House, 1991.
- Fields R: *How the Swans Came to the Lake*. Colorado, Shambhala Books, p. 307, 1981.
- Johnson W: *Riding the Ox Home*. London, Rider & Co., 1982.
- Korzybski A: *Science and Sanity*. Pennsylvania, Lancaster Press, 1933.
- Ponce D: *The Sound of Two Hands Clapping: Zen Buddhism and Christianity in the Philippines*. *J of Buddhist-Christian Studies* 5:235-241, 1978.
- Ross N: *Buddhism: A Way of Life and Thought*. New York, Vintage Press, 1981.
- Suzuki S: *Zen Mind, Beginners Mind*. New York, Weatherhill, p. 107, 1980.
- Tricycle: *The Long Learning Curve: An Interview with Richard Baker Roshi* 4:30-36, Winter 1994.
- Whitehead A, Russell B: *Principia Mathematica*. Cambridge, Cambridge Univ Press, 1910.
- Wilber K: *Quantum Questions*. Colorado, NSW Science Library, 1984.
- Yoga Journal: *Yogi Desai Resigns from Kripalu*. 120 February 1995.